

Kilka uwag o nieodnotowanych w słownikach współczesnej polszczyzny formacjach feminatywnych

A few remarks about some female formations not recorded in Polish contemporary dictionaries

Anna Piotrowicz

Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
ul. Fredry 10, 61-701 Poznań, Polska;
e-mail: ape@amu.edu.pl

Małgorzata Witaszek-Samborska

Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
ul. Fredry 10, 61-701 Poznań, Polska;
e-mail: msamborska@tlen.pl

Abstract

The article concerns the female names not recorded in the current lexicon of Polish neologisms *Słowa, słowa... Czy je znasz?* edited by Teresa Smółkowa (Kraków 2013), despite the fact that it has been recorded the male equivalents (eg. lack of forms *jajcara*, *siecioholiczka*, *zasilkowiczka*, although there are *jajcarz*, *siecioholik*, *zasilkowicz*). The authors proved the presence of such potential female names in the National Corpus of Polish and on the Internet using Google search. Of the 263 units unrecorded in the lexicon until 218 are present – with varying attendance – in the tested texts. This means that these female names are present in the social use. They do not limit themselves to the female equivalent of male names of professions. They also include semantic categories such as sports and hobbies, and names: representatives of certain attitudes and beliefs, women with specific characteristics of mental (including addicted women) and physical (including sick women), Internet users (including online offenders). These names are the result of suffixal derivation, mainly using the suffix *-ka*, eg. *erasmuska* < *erasmus*, *netoholiczka* < *netoholik* (but also such as: *-ini/-yni*, *-ica/-yca*, *-anka* and *-ara*), and the paradigmatic derivation, eg. *dredziara* < *dredziarz*, *sprawna inaczej* < *sprawny inaczej*. Functioning described in the article female names in the social circuit is proof that in the past ten years there has been a significant change in the Polish language in the pragmatic aspects of the nomination of women.

Keywords: contemporary Polish; Polish dictionaries; word formation; female names.

Powszechnie zauważana i we współczesnych pracach językoznawczych szeroko komentowana asymetria nazw żeńskich i męskich w polszczyźnie (por. przykładowo: Anusiewicz, Handke red. 1994; Kreja 1996; Jadacka 2001; 2005;

Karwatowska, Szpyra-Kozłowska 2005; Łaziński 2006) istniała od wieków jako cecha także innych języków słowiańskich i indoeuropejskich. Wynikała ona z oczywistych przyczyn społeczno-kulturowych. Na skutek przeobrażeń w tej sferze i zaistniałych w związku z tym potrzeb nominatywnych od początku XX wieku zaznaczają się wyraźnie dwie tendencje: 1) do tworzenia feminatywów od podstaw męskich oraz 2) do używania nazw męskich w odniesieniu do kobiet. Marek Łaziński podkreśla, że od połowy XX wieku przewagę zdobywała druga z wymienionych tendencji (2006: 247–248). W ostatnich latach jednak, na skutek zwiększającej się roli kobiet w życiu gospodarczym i politycznym w Polsce, a także wzmocnionych działań na rzecz feminizmu, obserwować można w polszczyźnie (i to we wszystkich jej odmianach) nasilanie się pierwszej z nich. Wyrazistym tego przykładem jest niemal ogólnonarodowa dyskusja na temat rzeczownika *ministra* wywołana w 2012 r. na skutek jednej z wypowiedzi minister Joanny Muchy (SRJP 2012).

Wydanie w 2013 roku leksykonu *Słowa, słowa... Czy je znasz?* pod redakcją Teresy Smółkowej (Smółkowa red. 2013) stworzyło znakomitą okazję do sprawdzenia, na ile tendencja ta odzwierciedla się we współczesnej prasie. Podstawę materiałową tego słownika, jak podano we *Wstępie*, stanowią bowiem niespecjalistyczna prasa wydawana od lat 90. XX wieku do roku 2012 w wersji papierowej i elektronicznej oraz materiał zgromadzony w kartotece Pracowni Obserwatorium Językowego Instytutu Języka Polskiego PAN. Zarejestrowano w nim około 5600 haseł głównych, ale w rzeczywistości uwzględniono znacznie więcej jednostek leksykalnych, gdyż podana liczba haseł „nie obejmuje [...] umieszczonych w główce hasła wariantów fonetycznych oraz, powiązanych z głównym hasłem formalnie i znaczeniowo, przymiotników, przysłówków, formacji z sufiksami *-anie*, *-enie* oraz **form żeńskich utworzonych od męskich** [podkr. A.P i M.W.S.]” (Smółkowa red. 2013: 7). Formy żeńskie – często niedefiniowane i niepotwierdzone cytatami – odnotowywane są jako wyrazy pochodne (podobnie jak przymiotniki, przysłówki i rzeczowniki odczasownikowe) w obrębie artykułów hasłowych dotyczących odpowiednich nazw męskich. W tak obszernym leksykonie zaskakująco mało jest (147 jednostek językowych) określeń kobiety – stanowią one zaledwie 2,6% zarejestrowanej w słowniku leksyki. Zbiór ten obejmuje:

- derywaty modyfikacyjne (odnotowane w słowniku bez definicji) od podstaw męskich: a) rodzimych, np. *komórkowiczka* w artykule hasłowym *komórkowicz* ‘człowiek używający telefonu komórkowego’ oraz b) obcych, np. *aborcjonistka* w artykule *aborcjonista* ‘lekarz dokonujący zabiegu usunięcia ciąży’;
- derywaty od innych podstaw: a) rodzimych, np. *cichodajka* ‘kobieta sporadycznie, skrycie trudniąca się nierządem, nienależąca do kręgu zawodowych prostytutek’ od *cicho daje* i b) obcych, np. *fitnesska* ‘kobieta uprawiająca fitness’;

- neosemantyzmy (derywaty semantyczne), np. *amazonka* ‘kobieta po amputacji piersi’;
- zapożyczenia (głównie z języka angielskiego), np. *bizneswoman/bizneswomen/businesswoman* ‘kobieta prowadząca interesy, mająca własną firmę’;
- zestawienia, np. *konsultantka ślubna* ‘osoba profesjonalnie zajmująca się organizacją ślubów i wesel’;
- frazeologizmy: *żelazna dama/żelazna lady* ‘kobieta zdecydowana, konsekwentna w działaniu, odgrywająca istotną rolę w polityce światowej (określenie używane początkowo w odniesieniu do premier Margaret Thatcher)’.

Kolejne 133 hasła słownikowe to takie leksemy w formie męskiej, które odnoszą się również do kobiet, np. *e-handlowiec* ‘osoba prowadząca handel wyłącznie za pośrednictwem Internetu’, *fashion victim* ‘osoba ulegająca nakazom mody w różnych dziedzinach, bezkrytycznie przestrzegająca obowiązujących w nich trendów; ofiara mody’ czy *paparazzi/paparazzo* ‘fotoreporter nastawiony na podpatrywanie prywatnego życia znanych osób, często robiący im kompromitujące zdjęcia, które sprzedaje brukowej prasie’. Potwierdzają one zatem wcześniej wskazaną tendencję do określania kobiet (ich zawodów, stanowisk, tytułów itp.) za pomocą nazw męskich. Zwrócił naszą uwagę brak wielu możliwych do utworzenia (potencjalnych) feminatywów w artykułach hasłowych odpowiednich nazw męskich, np. nieobecność podhasel typu *lobbistka/lobbystka, marketerka* czy *siecioholiczka* (pod hasłami *lobbista/lobbysta, marketer* i *siecioholik*), podczas gdy odnotowano leksemy takie, jak *klubowiczka, moderatorka* i *stalkerka* (odpowiednio w artykułach hasłowych: *klubowicz, moderator* oraz *stalker*). Feminatywów takich nie ma aż przy 263 hasłach odnoszących się do mężczyzn.

W artykule przedstawimy rezultaty poszukiwań owych potencjalnych formacji żeńskich w Narodowym Korpusie Języka Polskiego (NKJP) oraz – w sytuacji ich braku w korpusie – w zasobach Internetu przy wykorzystaniu wyszukiwarki Google. Okazało się, że poświadczeń w tych zasobach nie znalazłyśmy tylko dla 45 feminatywów, takich jak: *biała inaczej* ‘Murzynka’, *cyberrandkownicza* ‘uczestniczka cyberrandki’, *looserka* ‘kobieta będąca nieudacznikiem, nieodnosząca sukcesów’, *mobloggerka* ‘kobieta prowadząca moblog (blog tworzony w Internecie za pomocą telefonu komórkowego lub palmtopu)’, choć są w leksykonie: *biały inaczej, cyberrandkowniczy, looser, moblogger*¹. Pozostałe formy żeńskie nieodnotowane w słowniku pod redakcją Teresy Smółkowej (218 jednostek) występują – z różną frekwencją – w NKJP oraz/lub w innych zasobach internetowych. Zaprezentujemy je według kategorii semantycznych, jakie wyłoniły się podczas analizy zebranego materiału. W kolejności malejącej liczby leksemów w poszczególnych polach są to:

¹ Dla nielicznych neosemantyzmów typu *drukarka* ‘w grach zespołowych: stronicza, nieuczciwa sędzia’ (w leksykonie jest hasło *drukarz* w takim znaczeniu) nie byłyśmy w stanie przeszukać zasobów internetowych ze względu na ogromną liczbę wystąpień tych leksemów w tradycyjnych znaczeniach, pomijamy je zatem w analizie.

1. nazwy kobiet ze względu na wykonywany zawód (68)²:

a) artystyczny (14), np.: *beneficjentka* ‘artystka, dla której z okazji jubileuszu organizuje się specjalny koncert, imprezę artystyczną itp.’ (NKJP 5): „A już ton absolutnej powagi przybrała sama beneficjentka, gdy mówiła o Konradzie Swinarskim, reżyserze, jej zdaniem, równym Kantorowi i Grotowskiemu”; *frontmenka* ‘kobieta muzyk dominująca w zespole rockowym, nadająca mu styl, zwykle jego wokalistka’ (NKJP 5): „Wokalistką Karmah jest Elisa, która karierę zaczynała jako frontmanka zespołu metalowego, a następnie przez kilka lat śpiewała w chórze gospel”; *supporterka* ‘ta, która występuje przed koncertem głównego wykonawcy’ (G 89): „Przed występem gwiazdy wieczoru jako supporterka wystąpiła Allana Miles, amerykańska piosenkarka znana z hitu «black velvet»”; *storytellerka* ‘kobieta, która zajmuje się sztuką opowiadania, storytellingiem’ (G 21): „Jako storytellerka nie odtwarzam tekstu. Opowiadam na nowo historię, zatem większość wypowiedzianych przeze mnie kwestii jest improwizowana”;

b) medyczny (7), np.: *psychoonkolożka* ‘lekarka zajmująca się psychoonkologią, czyli reakcjami emocjonalnymi związanymi z chorobami onkologicznymi’ (G 47): „Chorzy na raka nie potrzebują pocieszenia na siłę, ale szacunku dla swoich przeżyć – uważa psychoonkolożka Mariola Kosowicz”; *lekarka rodzinna* ‘lekarka opiekująca się wszystkimi członkami rodzin mieszkających w rejonie jej pracy’ (NKJP 33): „Dziewczynka wymiotowała, miała gorączkę i biegunkę. Lekarka rodzinna zapisała jej antybiotyk. Ale nie pomógł”;

c) związany z handlem i usługami (7), np.: *konsjerżka* ‘pracownica hotelu, banku itp. załatwiająca dla klienta, za dodatkową opłatą, różnorodne usługi’ (NKJP 67): „Nigdy nie lekceważę informacji konsjerżek, bo one wiedzą zawsze najlepiej”; *marketerka* ‘specjalistka zajmująca się marketingiem’ (G 1321): „Piszę to jako marketerka z ponad 10-letnim doświadczeniem w zajmowaniu się działaniami w internecie i serwisami www”; *serwisantka* ‘pracownica firmy serwisowej wykonująca usługi polegające na naprawie i konserwacji określonego sprzętu’ (NKJP 12): „Na gwałtowną reakcję klienta serwisantka odpowiedziała, że i tak powinien się cieszyć, ponieważ rachunek był wyższy, ale obniżono koszt robocizny”;

d) związany z polityką (5), np.: *europosłanka* ‘posłanka Parlamentu Europejskiego’ (G 275): „Była europosłanka PO Małgorzata H. została oskarżona przez prokuraturę o oszustwo i fałszerstwo”; *lobbystka* ‘kobieta zajmująca się

² Po jednostce leksykalnej i jej definicji (konstruowanej przez nas na podstawie definicji słownikowej przy formie męskiej) podajemy w nawiasie informację o źródle cytatu (NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego, G – wyszukiwarka Google) i liczbie wystąpień danej formy żeńskiej. Cytaty i frekwencję z wyszukiwarki zamieszczamy wtedy, gdy nie znalazłyśmy poświadczeń w NKJP. Data dostępu do NKJP i Google: 20.05.2015–20.06.2015. Szczegółowe adresy internetowe pomijamy ze względu na ograniczoną objętość artykułu. W cytatach zachowujemy oryginalną pisownię.

lobbingiem’ (NKJP 8): „W poprzedniej kadencji parlamentu zajmowała się problematyką gospodarczą. Wcześniej pracowała jako konsultantka PR i lobbyistka”;

e) związany z mediami (4), np.: *dziennikarka śledcza* ‘dziennikarka tropiąca afery gospodarcze, kryminalne itp.’ (NKJP 13): „W stacji telewizyjnej «Kino Polska» zaprezentowano w swoim czasie odcinek «Kroniki Filmowej» z lat osiemdziesiątych, w którym pokazano, jak piękna i młoda początkująca dziennikarka śledcza Monika Olejnik prowadzi dochodzenie w sprawie nieprawidłowości w skupach surowców wtórnych”;

f) inny zawód (31), np.: *audytorka* ‘kobieta przeprowadzająca na czyjeś zlecenie kontrolę finansową przedsiębiorstwa, instytucji itp.; także: dokonująca analizy finansowej, wyceny itp.’ (NKJP 30): „W inwestycji, która kosztowała samorząd grube miliony, pani audytorka doszukała się niezgodności na kwotę ok. 390 tys. zł”; *coacherka* ‘kobieta zajmująca się coachingiem, czyli uczeniem szefów i pracowników firmy nowych sposobów zachowań przydatnych w pracy zespołowej, rozwiązywania problemów zawodowych i wspierania się, zwłaszcza w najtrudniejszych momentach’ (G 168): „Rozmawiając z kobietami o sukcesie, znana coacherka kreatywności Gail McMeekin odkrywa, że wiele z nas się go boi”; *łowczyni głów* ‘kobieta zajmująca się wyszukiwaniem dla danej firmy pracowników spełniających określone wymagania i oczekiwania’ (NKJP 4): „Zwykle kandydaci do pracy nie doceniają swoich możliwości – mówi «łowczyni głów»”; *rangerka* ‘kobieta żołnierz elitarnych oddziałów wojskowych szkolona do walki w najtrudniejszych warunkach terenowych’ (NKJP 18): „Dopiero kiedy nasza rangerka rozbroiła kolejną pułapkę po prostu włączając na nią zanim złodziej zdążył powiedzieć «zaczekajjjjjj» i cała podłoga się zapadła nasz smoczek skoczył za nią w mroczną czeluść by później ją chwycić w locie :)”; *sondażystka* ‘kobieta przeprowadzająca sondaże’ (G 23): „Stara pracuje jako sondażystka w biurze Gefreitra Heiza T. i właśnie układa prognozy wyborcze”; *telepracownica* ‘kobieta zatrudniona w systemie telepracy’ (G 52): „Jako wieloletnia telepracownica mogę też bardzo dobrze zrozumieć, dlaczego z domu woleliby nie pracować sami zainteresowani”;

- 2. nazwy kobiet związanych ze sportem** (37), np.: *deskorkarka* ‘kobieta jeżdżąca na deskorolce’ (G 39): „A przecież to sport jak każdy inny – uważa 11-letnia deskorkarka z Warszawy Helena Jethon”; *golfistka* ‘kobieta grająca w golfa’ (NKJP 66): „Na liście zgłoszeń znalazło się ponad 70 golfistek, m.in. z Czech, Szwecji, Niemiec oraz Polski”; *golkiperka* ‘zawodniczka broniąca bramki’ (NKJP 15): „Zawodniczka Czarnych najpierw mając przed sobą jedynie konińską bramkarkę podała piłkę do rywali, a po chwili jej mocny strzał golkiperka gospodarzy sparowała nogą”; *kajciarka* ‘kobieta uprawiająca kiteboarding – ślizganie się po wodzie na desce surfingowej poruszanej przez spadochron’ (G 25): „Zebrała się spora grupa kajciarzy, a właściwie kajciarek, bo przeważały dziewczyny, tak trzymać ! :). Cały tydzień wiało tylko

- rano”; *pseudokibicka* ‘kobieta kibic zachowująca się agresywnie na meczach piłkarskich’ (G 51): „To nie jest kibicka, tylko pseudokibicka. nie przyszła kibicować, tylko robic zadymę”; *riderka* ‘kobieta uprawiająca freeride – jazdę na nartach, snowboardzie, rowerze poza wyznaczonymi trasami, w wyjątkowo trudnych warunkach’ (G 221): „Damskie buty snowboardowe renomowanej firmy Head. Doskonałe dla początkujących riderek, a także mających już pierwsze kroki na desce za sobą”; *rolkarka* ‘łyżworolkarka’ (G 219): „Wyпадkowski uległa świetnie jeżdżąca i doskonale znana w środowisku rolkarka”; *skialpinistka* ‘kobieta uprawiająca skialpinizm – wspinanie się w górach na nartach i zjazdy po nieprzygotowanych trasach’ (NKJP 6): „Pod koniec zjazdu, po pokonaniu lodospadu, pod nartami Katki przełamał się śnieżny most i skialpinistka w ostatniej chwili uniknęła upadku przez czterdziestometrowy próg do Cmentarzyska”; *snookerzystka* ‘kobieta grająca w snookera – typ bilardu’ (G 65): „W finale zawodów rozgrywanych w kaliskim klubie Amnezja, snookerzystka z Mińska, ograła obrończynię tytułu, liderkę krajowego rankingu”;
- 3. nazwy nosicielek cech psychicznych (w tym kobiet uzależnionych) (27)**, np.: *amfetaministka* ‘narkomanka zażywająca amfetaminę’ (G 17): „Może nie jest to zbyt lotne kino, ale ta amfetaministka co wszystko wokół rozpieprzała najlepiej ilustruje jej przypadek”; *debeściara* ‘kobieta, która jest w czymś najlepsza’ (NKJP 12): „Nigdy złego słowa na Ciebie nie powiem, uważam, że jesteś debeściara i «wogle»”; *heteryczka* ‘kobieta odczuwająca pociąg płciowy do osoby przeciwnej płci’ (G 253): „Bezplciowa radykalna heteryczka. To ja! Nigdy nie wnikałam w to, jaką płeć ma ten i ów czytelnik mojego bloga”; *jajcara* ‘kobieta, która stroi żarty, robi kawały, rozśmiesza innych’ (NKJP 7): „Z niej też, przyznawał to w duchu, była niezła aparatka. Jajcara pierwszej wody”; *mobberka* ‘kobieta dręcząca innych’ (G 59): „Wg naukowca typowa mobberka to kobieta w wieku od 40 do 50 lat, realizująca się głównie na polu zawodowym i z problemami w życiu”; *psychofanka* ‘kobieta uporczywie nękająca, prześladowająca kogoś, sprawczyni stalkingu’ (G 237): „Okazuje się, że sława to nie tylko przyjemności. Bolesnie przekonał się o tym Michał Wiśniewski, którego psychofanka grozi żonie”;
- 4. nazwy kobiet ze względu na poglądy i postawy społeczne, w tym przedstawicielek subkultur (24)**, np.: *dżihadystka* ‘zwolenniczka, uczestniczka dżihadu – muzułmańskiej świętej wojny’ (G 100): „Noszące burki dżihadystki stały się już postrachem mieszkańców syryjskiego miasta Rakka”; *globalistka* ‘zwolenniczka globalizacji’ (G 8): „Miękka globalistka jest jeszcze bardziej niebezpieczna niż globalistka twarda w przeciwieństwie do twardych globalistów. Nie wiem, czy jakakolwiek globalistka, miękka czy twarda spokojnie zniesie dżganie widelcem”; *gotka* ‘przedstawicielka subkultury młodzieżowej, którą tworzą wielbiciel gotyku oraz literatury i architektury gotyckiej noszący czarne obszerne ubrania, długie włosy, czarny makijaż, buty z długimi czubkami oraz srebrną biżuterię’ (NKJP 54): „A dziewczyny-metalówki potrafią

- być kobiece, tylko, że ja szczerze powiedziawszy nie rozróżniam metalek od gotek i na odwrót”³; *ekoterrorystka* ‘kobieta uczestnicząca w ekoterroryzmie – potajemnym niszczeniu tego, co zagraża środowisku’ (G 182): „Bohaterkami polskich komiksów są: zadziorne nastolatki, czułe żony, wampy, seksowne stewardesy, ekoterrorystki, asystentki naukowców”; *euroentuzjastka* ‘zwolenniczka powstania zjednoczonej Europy’ (NKJP 2, G 176⁴): „Sama wielka euroentuzjastka, negocjatorka i wysoki komisarz w jednej osobie nazywa skandalem proponowany budżet UE”; *semiwegetarianka* ‘wegetarianka, która dopuszcza spożywanie ryb, drobiu i mleka’ (NKJP 8): „Jeśli ona jak piszesz jest semiwegetarianką, to odżywia się idealnie z zaleceniami dzisiejszych dietetyków, więc zamiast krytykować, idź w jej ślady, a żył będziesz długo i zdrowo”; *transhumanistka* ‘przedstawicielka transhumanizmu – ideologii postulującej wykorzystanie nauki i techniki do pokonywania ludzkich ograniczeń i poprawy kondycji ludzkiej’ (G 37): „Dzięki biotechnologii, neurobiologii, medycynie, chemii Nance Clark stała się transhumanistką”;
- 5. nazwy użytkowników Internetu** (12), np.: *facebookowiczka* ‘użytkowniczka Facebooka’ (G 56): „Może któraś facebookowiczka chciałaby taki oto piękny płaszczyk w ponad 50% wyprzedaży?”; *netoholiczka* ‘kobieta uzależniona od Internetu’ (G 87): „Zacznijmy od tego, co wiemy – młoda netoholiczka, etatowa redaktorka i matka bystrego sześciolatka nieoczekiwanie dostaje w spadku walącą się chałupę”; *spamerka* ‘kobieta wysyłająca spamy’ (NKJP 47): „Dziwne – niby nie kretynka, niby nie spamerka, a taki post wrzuca”;
- 6. nazwy hobbystek** (10), np.: *couchsurferka* ‘kobieta, która uprawia couchsurfing – rodzaj turystyki, polegający na udostępnianiu noclegów innym osobom’ (G 100): „Chorwacka couchsurferka mi pomogła!”; *scrabblistka* ‘kobieta grywająca w scrabble’ (NKJP 4): „Najmłodszym zawodnikiem był 10-letni Piotr Madej z Lublina, który przyjechał do Łodzi z mamą, również zapaloną scrabblistką notowaną w rankingu krajowym”; *zdrapkowiczka* ‘kobieta grywająca w zdrapki’ (G 7): „Mam nadzieję, że przyjmiecie zdrapkowiczkę. Aż jestem ciekawa ile na to miesięcznie wydaję/wygrywam”;
- 7. nazwy kobiet dokonujących przestępstw w Internecie** (8), np.: *crackerka* ‘kobieta łamiąca zabezpieczenia programów komputerowych’ (G 14): „Dziewczyna z tatuażem (Mara Rooney jako crackerka jest genialna)”; *cyberprzestępczyni* ‘ts.’ (G 13): „22-letnia cyberprzestępczyni oszukała zaledwie 20 osób w kraju na łączną sumę 3 000 złotych”; *lamerka* 1 ‘kobieta włamująca się do systemów komputerowych w celu zaimponowania komuś’ (NKJP 18): „Lamerka tak ciężko to przeżyła, że aż chciała wbić sobie sztylet w moderm...

³ W przytoczonym cytacie występuje też feminatywum *metalka* ‘zwolenniczka muzyki heavy-metalowej’, którego nie rejestruje Smólkowa red. 2013.

⁴ Wyjątkowo podajemy tu także frekwencję z G, by zwrócić uwagę na różnicę między NKJP a G.

ale na szczęście powstrzymała złe myśli i udała się po pomoc do wielkiego admina”;

8. **nazwy nosicielek cech fizycznych, w tym także kobiet chorych** (8), np.: *dredziara* ‘młoda kobieta noszący dredy’ (G 197): „Dredziara. Uczennica szkoły gastronomicznej, potrafiąca przypalić wodę na kawę”; *parkinsoniczka* ‘kobieta chora na chorobę Parkinsona’ (G 3): „Anodina to parkinsoniczka, bierze silne środki i bredzi!”; *sprawna inaczej* ‘kobieta niepełnosprawna, kaleka’ (NKJP 24): „Katarzyna Rogowiec, sprawna inaczej sportsmenka nowosądeckiego Startu, zdobyła kolejny medal podczas zawodów o Puchar Świata w narciarstwie klasycznym, rozgrywanych w norweskim Lillehammer”;
9. **nazwy kobiet ze względu na status społeczny** (3), np. *zasiłkowiczka* ‘zasiłkobiorczyni’ (G 10): „Takie zasiłkowiczki na całe życie znam tylko z widzenia”;
10. **varia** (21), np.: *ekspatka* ‘kobieta, która z różnych powodów czasowo mieszka poza swoim krajem’ (G 76): „Początkowa «ekspatka», czyli żona przy mężu na dyrektorskim stanowisku, żyjąca w luksusowej europejskiej enklawie w Szanghaju stopniowo wydostaje się ze «złotej klatki», uczy się języka, podejmuje pracę na uniwersytecie, poznaje zwykłych ludzi i coraz bardziej egzotyczne blaski i cienie życia w Państwie Środka”; *erasmuska* ‘uczestniczka programu Erasmus’ (G 117): „Klaudia Młot, nasza Erasmuska :) pozdrawia ciepło z Portugalii! A my pozdrawiamy Klaudię! :)”; *grantobiorczyni* ‘kobieta, której przyznano grant’ (G 7): „Obecnie, po podpisaniu umowy z PCRS, jako grantobiorczyni pracuję nad pozyskaniem lokalnych partnerów instytucjonalnych i społecznych”; *lamerka 2* ‘osoba niekompetentna w danej dziedzinie’ (NKJP 3): „Amatorka i lamerka astrologiczna, a jednak zafascynowana;”); *łowczyni trendów* ‘kobieta wyznaczająca trendy w modzie’ (G 4060): „Agnieszka Świst-Kamińska, łowczyni trendów o tym, jak dobór właściwego ubioru może zmienić nastawienie do życia”; *rzeczniczka praw dziecka* ‘kobieta rzecznik praw dziecka’ (NKJP 16): „Media donoszą, że Ewa Sowińska, rzeczniczka praw dziecka, ma ciekawe propozycje także dla dorosłych”; *sekssturystka* ‘kobieta uprawiająca sekssturystykę’ (G 156): „Teresa, 50-letnia sekssturystka z Europy, jedzie na wakacje do kenijskiego kurortu z nadzieją na przeżycie erotycznej przygody”; *ziomalka* ‘kumpelka’ (G 234): „Niektórzy «czarni» są spoko jak np. moja ziomalka z klasy spoko babka”.

Przedstawiony tu zbiór feminatywów, nieobecnych w słownikach, a potwierdzonych w tekstach dostępnych w Internecie, wskazuje, że feminatywa te nie ograniczają się jedynie do żeńskich odpowiedników męskich nazw zawodów, lecz obejmują również takie kategorie semantyczne, jak sport i hobby (które niekiedy nie tworzą zbiorów rozłącznych z poprzednio wymienioną grupą) oraz nazwy: reprezentantek określonych postaw i poglądów, nosicielek cech psychicznych (w tym kobiet uzależnionych) i fizycznych (w tym kobiet chorych), użytkowników Internetu (w tym internetowych przestępczyń).

Pod względem formalnym analizowany materiał obejmuje formacje słowotwórcze od podstaw rodzimych (np. *zdrapkowiczka* < *zdrapkowicz*) i – znacznie częściej – obcych (*amfetaministka* < *amfetaminista*) oraz zestawienia i frazeologizmy, w których w istocie zamieniono męską formę głównego komponentu nominalnego na odpowiadający mu derywat żeński (np. *lekarka rodzinna* < *lekarz rodzinny*, *łowczyni głów* < *łowca głów*). W derywacji dominuje sufiks *-ka*, tworzący aż 84,5% wszystkich neologizmów (183 jednostki), np.: *erasmuska* < *erasmus*, *facebookowiczka* < *facebookowicz*, *golfistka* < *golfista*, *heteryczka* < *heteryk*, *netoholiczka* < *netoholik*, *psychoonkolożka* < *psychoonkolog*, *rolkarka* < *rolkarz*, *zasilkowiczka* < *zasilkowicz*. Fakt ten nie budzi zdziwienia, gdyż na zdecydowanie największą produktywność formantu *-ka* w obrębie kategorii nazw żeńskich od lat zwracają uwagę językoznawcy zajmujący się problematyką współczesnego słowotwórstwa (por. przykładowo: Kreja 1996: 11–13; Grzegorzczkowska, Puzynina 1998: 423–424; Jadacka 2001: 47, 81; 2005: 110–111).

W derywacji analizowanych przez nas feminatywów wykorzystywane bywają nadto sufiksy: *-ini/-yni* (10, np.: *cyberprzestępczyni* < *cyberprzestępca*, *grantobiorczyni* < *grantobiorca*, *łowczyni trendów* < *łowca trendów*), *-ica/-yca* (3, np. *telepracownica* < *telepracownik*), *-anka* (1, *europośtanka* < *europośeł*), *-ara* (1, *debeściara* < *debeściak*) oraz żeńska końcówka fleksyjna *-a* w derywatach paradygmatycznych (20, np. *dredziara* < *dredziarz*, *jajcara* < *jajcarz*, *sprawna inaczej* < *sprawny inaczej*).

Większość tych nazw to formacje neutralne, a tylko niektóre nacechowane są ekspresywnie, jak: *debeściara*, *dredziara*, *jajcara* czy *ziomalka*.

Dla podjętego tematu rozważań istotne jest to, że współcześnie obserwuje się mieszanie ról społeczno-zawodowych kobiet i mężczyzn, co na płaszczyźnie leksykalnej w prezentowanym tu materiale znajduje odzwierciedlenie w nazwach żeńskich dotyczących typowo męskiego hobby, głównie sportu (*deskorolkarka* ‘kobieta jeżdżąca na deskorolce’, *golfistka* ‘kobieta grająca w golfa’, *pseudokibicka* ‘kobieta kibic zachowująca się agresywnie na meczach piłkarskich’, *ryderka* ‘kobieta uprawiająca freeride – jazdę na nartach, snowboardzie, rowerze poza wyznaczonymi trasami, w wyjątkowo trudnych warunkach’, *skialpinistka* ‘kobieta uprawiająca skialpinizm – wspinanie się w górach na nartach i zjazdy po nieprzygotowanych trasach’, *snookerzystka* ‘kobieta grająca w snookera – typ bilardu’) oraz zawodów uznawanych dotąd za męskie (*konsjerżka* ‘pracownica hotelu, banku itp. załatwiająca dla klienta, za dodatkową opłatą, różnorodne usługi’, *rangerka* ‘kobieta żołnierz elitarnych oddziałów wojskowych szkolona do walki w najtrudniejszych warunkach terenowych’ czy *serwisantka* ‘pracownica firmy serwisowej wykonująca usługi polegające na naprawie i konserwacji określonego sprzętu’).

Na marginesie poczynionych obserwacji i uwag warto podkreślić, że w ciągu ostatnich dziesięciu lat nastąpiła istotna zmiana w pragmatycznych aspektach nominacji kobiet. Jeszcze w 2005 roku Małgorzata Karwatowska i Jolanta Szpyra-Kozłowska pisały:

Wypada nadmienić o tym, iż niekiedy formy żeńskie tworzone od rzeczowników rodzaju męskiego mają charakter pejoratywny, gdyż wyrażają nieco pogardliwy i lekceważący stosunek wobec osób tak określanych, forma uprzejma zaś wymaga użycia formy tytułarnej *pani* oraz «prestżowego» rzeczownika rodzaju męskiego [...]. Z omówionych powyżej względów same kobiety często wybierają bardziej prestiżową formę męską rzeczownika, mówiąc o sobie: *jestem reżyserem, producentem, doradcą, redaktorem* etc., pomimo tego, iż mają do swojej dyspozycji rzeczowniki takie, jak *reżyserka, producentka, doradczyni, redaktorka* (2005: 30–31).

Dziś w przestrzeni publicznej zaobserwować można tendencję wręcz przeciwną – coraz więcej kobiet chce być *reżyserkami, profesorkami, adwokatkami*, a nawet (mimo przeciwwskazań fonetycznych) *pediatrkami*. Ewolucję uzusu (czy wręcz normy, jak na razie użytkowej) w tym kierunku potwierdzają wyniki naszych poszukiwań, dowodzące funkcjonowania w tekstach wielu nieodnotowanych w słownikach feminatywów, które tworzą swoisty suplement do leksykonu *Słowa, słowa... Czy je znasz?* pod redakcją Teresy Smółkowej.

BIBLIOGRAFIA

- Anusiewicz J., Handke K. (red.), 1994, *Język a Kultura*, t. 9: *Płeć w języku i kulturze*, Wrocław.
- Grzegorzczkowska R., Puzynina J., 1998, *Słowotwórstwo. Rzeczownik*, w: *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzczkowska, R. Laskowski, H. Wróbel, wyd. 2. zmienione, Warszawa, s. 389–468.
- Jadacka H., 2001, *System słowotwórczy polszczyzny (1945–2000)*, Warszawa.
- Jadacka H., 2005, *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Warszawa.
- Karwatowska M., Szpyra-Kozłowska J., 2005, *Lingwistyka płci. Ona i on w języku polskim*, Lublin.
- Kreja B., 1996, *Słowotwórstwo nazw żeńskich we współczesnym języku polskim. (Wybrane zagadnienia)*, w: B. Kreja, *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk, s. 11–23.
- Łaziński M., 2006, *Nazwy żeńskie w słowotwórstwie*, w: M. Łaziński, *O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytułarne i ich asymetria rodzajowo-płciowa*, Warszawa, s. 246–280.
- NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego, www.nkjp.pl
- Smółkowa T. (red.), 2013, *Słowa, słowa... Czy je znasz?*, Kraków.
- SRJP – *Stanowisko Rady Języka Polskiego w sprawie żeńskich form nazw zawodów i tytułów*, 2012, http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1359:stanowisko-rady-jzyka-polskiego-w-sprawie-eskich-form-nazw-zawodow-i-tytuow [dostęp: 19.10.2015].